

سیر تحول، تکامل و استقرار نظام ارزیابی عملکرد در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (بخش آموزش عالی)

رضا محمدی *

صدیقه شریعتی **

فرانک مختاریان ***

سمیه کرمزاده ****

چکیده

تربیت نیروی انسانی متخصص، تولید دانش و انجام تحقیقات بنیادی، کاربردی و توسعه‌ای، نشر و انتقال دستاوردهای پژوهشی و ارائه خدمات تخصصی از سوی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی انجام می‌گیرد؛ بنابراین، نظام آموزش عالی، با برون‌دادها و پیامدهای خود عملاً در راه توسعه علمی کشور گام برمی‌دارد و باید در جهت رفع نیازهای کشور به خصوص نیازهای برون‌سازمانی متنوع فعالیت نماید؛ بنابراین، وجود سازوکاری برای آگاهی از وضعیت موجود و میزان مطابقت آن با وضعیت مطلوب و برنامه‌ریزی برای تحقق و رسیدن به وضعیت ممکن لازم و ضروری می‌نماید. ارزیابی سازوکاری را به دست می‌دهد که به وسیله آن می‌توان به این هدف مهم و راهبردی جامعه عمل پوشانید. در این زمینه، همگام با مطرح شدن بحث ارزیابی کلان عملکرد دستگاه‌های اجرایی، وزارت علوم تحقیقات و فناوری نیز با توجه به دانش و تجربه‌های کسب‌شده، استقرار نظام ارزیابی کلان عملکرد را در صدر اولویت برنامه‌های خود قرار داده و انجام ارزیابی در ابعاد عمومی و اختصاصی را جهت تعالی عملکردی خود مورد توجه و آن را اجرایی و تا حدودی می‌توان گفت نهادینه کرده است.

در این مقاله، ضمن بیان ضرورت‌ها، اهداف، ابعاد و کاربردهای ارزیابی کلان عملکرد، روند شکل‌گیری ارزیابی عملکرد در وزارت متبوع، رئوس فعالیت‌ها و اقدام‌های انجام‌شده و در دست انجام و چالش‌های پیش روی استقرار و نهادینه شدن کامل آن در آموزش عالی و پیشنهادها برای لازم‌ارائه شده است.

واژگان کلیدی: ارزیابی عملکرد، کیفیت، تعالی عملکردی، شاخص‌های عملکردی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، سازمان سنجش آموزش کشور

* عضو هیئت علمی سازمان سنجش آموزش کشور
** کارشناس ارشد مرکز مطالعات سازمان سنجش آموزش کشور
*** کارشناس ارشد مرکز مطالعات سازمان سنجش آموزش کشور
**** کارشناس ارشد مرکز مطالعات سازمان سنجش آموزش کشور

مقدمه

نظام آموزش عالی به عنوان نهادی کلیدی مورد توجه خاص ملت‌ها و دولت‌هاست و به جرئت می‌توان گفت در میان نهادهای اجتماعی و اقتصادی که ظرف چند صد سال اخیر پا به عرصه وجود گذاشته‌اند، تنها شمار معدودی توانسته‌اند، مانند دانشگاه‌ها دوام آورده و پایدار بمانند. آموزش عالی، از جمله عوامل اصلی و مؤثر در تحقق سیاست‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشورها به شمار می‌رود. تأمین و تربیت نیروی انسانی متخصص و کارآموده به عنوان اساس توسعه پایدار کشورها، تولید دانش و دانش پژوهی و انجام تحقیقات بنیادی، کاربردی و توسعه‌ای توسط دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی انجام می‌گیرد؛ بنابراین، نظام آموزش عالی با برون‌دادها و پیامدهای خود عملاً در راه توسعه کشور گام برمی‌دارد (محمدی، ۱۳۸۴). نقش حساس و نیز منابع تخصیصی به این مؤسسات، باعث فزونی حساسیت عملکردی آنها شده است؛ از این‌رو، مراکز آموزش عالی باید در جهت رفع نیازهای اجتماعی و بازپرداخت هزینه‌ها و منابع تخصیصی اهتمام ورزند و اطمینان لازم را فراهم آورند. پیش‌بینی نرخ برگشت‌پذیری سرمایه در آموزش عالی و لحاظ نمودن کیفیت عملکرد، می‌تواند تصویر واقعی و روشنی را از بهره‌وری (هزینه-اثربخشی-کارایی) فعالیت‌های دانشگاهی در یک محیط پویا و پیوسته در حال تغییر و تحول ارائه نماید (همان منابع). از این‌رو، در راستای بهبود و ارتقای کیفیت عملکردی نظام‌های دانشگاهی، باید اولویت اول، رهبران و مدیران نظام آموزش عالی باشند؛ چرا که عدم توجه به این امر مهم و حیاتی منجر به عدم تحقق سیاست‌های توسعه پایدار و به هدر رفتن منابع انسانی، مالی و کالبدی قابل توجهی از جامعه می‌شود. شواهدی مبنی بر این امر موجود است که افزایش هزینه‌ها در آموزش عالی و به عبارت بهتر، اختصاص منابع بیشتر به آموزش عالی در قبال بازده و فرآورده‌های کمتر، ناشی از فقر کیفیت در نظام آموزش عالی و فعالیت‌های (عملکرد) آن است (ایزدی، ۱۹۹۶).^۱ به همین جهت، کیفیت آموزش عالی مورد توجه خاص اکثر کشورها قرار گرفته و تلاش‌هایی جهت بازنمایی، تضمین، بهبود و ارتقاء آن از رهگذر روش‌ها و سازوکارهای مختلفی جهت تحقق این امر صورت گرفته است؛ بنابراین، باید گفت، کیفیت به خودی خود ایجاد نمی‌شود و باید برای آن برنامه‌ریزی کرد.

استفاده از روش‌های علمی و بین‌المللی در نظام آموزش عالی ایران دارای سابقه‌ای طولانی نیست؛ هر چند که ارزشیابی برخی عوامل نظام دانشگاهی همزمان با شروع آموزش عالی متداول بوده و علاوه بر آن از هیئت‌های بازرسی نیز برای این منظور استفاده شده است، اما نگاهی به شیوه مورد استفاده آنان حاکی از این امر است که کوشش‌های

انجام شده در جهت سنجش کیفیت و بهبود آن، چندان مؤثر نبوده و در آنها بهبود کل نظام دانشگاهی مورد توجه قرار نگرفته است. در مجموع، فعالیت‌های صورت گرفته امری موسمی و زودگذر بوده است (بازرگان، ۱۳۷۶ و ایلی، ۱۳۷۶). البته این وضعیت، خاص آموزش عالی نبوده و در نظام کلان اداری و مدیریتی کشور نیز این فعالیت راهبردی چندان که باید و شاید مورد توجه واقع نشده است.

پیشینه ارزشیابی در آموزش عالی کشور - در چارچوب معیارهای علمی و قابل استناد - به سال ۱۳۷۹ و واگذاری فعالیت راهبردی ارزشیابی و اعتبارسنجی علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور به سازمان سنجش آموزش کشور بازمی‌گردد؛ در واقع، از این سال به بعد، فعالیت ارزشیابی از بیماری مزمن دیدگاه کوتاه‌مدت و زود پاسخ‌ده به چشم‌انداز بلندمدت و تفکر راهبردی تجهیز و تغییر وضعیت داده و زمینه‌های ایجاد سازمانی تخصصی در این زمینه تحت عنوان «سازمان سنجش، ارزشیابی و اعتبارسنجی آموزش کشور» فراهم گردید. به دنبال این امر، فعالیت راهبردی ارزشیابی درونی و بیرونی در سطح گروه‌های آموزشی (سطح خرد) در اولویت اقدام قرار گرفت. مدت زمان اندکی بعد از آن فعالیت، ارزشیابی کلان عملکرد وزارت متبوع (بخش آموزش عالی) از سال ۱۳۸۲ نیز به این سازمان محول شد. با واگذاری این دو فعالیت، امید می‌رفت که زمینه‌های استقرار نظام جامع تضمین کیفیت در آموزش عالی فراهم شود؛ در واقع انتظار می‌رفت که انجام ارزشیابی در سطوح خرد و کلان، ضمن هم‌افزایی و ارتقاء جایگاه ارزشیابی در مدیریت آموزش عالی، از فعالیت‌های موازی و پراکنده سایر بخش‌ها و واحدهای تابعه و نیز سایر نهادهای برون‌وزارتی جلوگیری کند. هر چند این امر به صورت کامل محقق نشده و آن چنان که باید و شاید این دو فعالیت به یک اندازه از توجه و به تبع آن اقدام و عمل مترتب بر آنها برخوردار نگردیده است، اما در سال‌های اخیر و به خصوص در ارزشیابی کلان عملکرد وزارت در سال ۱۳۸۶ یک عامل تحت عنوان ارزشیابی، اعتبارسنجی و تضمین کیفیت دیده شده و تلاش به عمل آمده تا فعالیت راهبردی ارزشیابی درونی و بیرونی مورد توجه خاص قرار گیرد. امید می‌رود که یک دهه فعالیت در این زمینه، بستر لازم جهت استقرار نظام جامع تضمین کیفیت در آموزش عالی را فراهم آورد.

نظام ارزشیابی عملکرد دستگاه‌های اجرایی

انسان در زندگی روزمره و با استفاده از عقل سلیم و به اتکای تجارب خود پیوسته در حال ارزشیابی است و اصولاً هر انتخابی مستلزم نوعی ارزشیابی است، اما آنچه امروز، مدنظر ماست، ارزشیابی حرفه‌ای و علمی است که کاملاً معتبر بوده و هدف آن فراهم آوردن اطلاعات مستند و صحیح می‌باشد که ضمن فراهم ساختن امکان قضاوت درباره

مطلوبیت و ارزش پدیده‌های مورد ارزشیابی، می‌تواند مبنای تصمیم‌گیری آگاهانه، رشد و تعالی سازمانی، فردی و برنامه‌ریزی تغییر در جهت حصول به وضعیت مورد انتظار باشد. از این‌رو ارزشیابی باید اطلاعاتی فراهم نماید که قابل دفاع، مستند و عملی، بدون سوگیری، جامع، معطوف به هدف، منسجم و هدفمند بوده و از جذابیت لازم برخوردار باشد.

ضرورت و اهمیت ارزشیابی به اندازه‌ای است که ارزشیابی را به عنوان فرایند تولید اطلاعات در جهت حرکت به سمت جامعه‌متنی بر دانایی و با هدف "پرورش مردم سالاری اندیشمندانه و مبتنی بر تفکر" دانسته‌اند (به نقل از محمدی و همکاران، ۱۳۸۶ الف). بنابراین، می‌توان گفت که همه سازمان‌ها و نهادهایی که وظایفی در راستای توسعه همه جانبه کشور به عهده دارند، بایستی دارای نظام ارزشیابی، شفافیت عملکرد و پاسخگویی در قبال دولت و جامعه باشند. بر این اساس، اکثر کشورها اصلاح نظام‌های مدیریتی را به عنوان پیش نیاز اصلی توسعه مورد توجه خاص قرار داده‌اند؛ چرا که کیفیت و اثربخشی مدیریت نظام اجرایی عامل حیاتی و مهم در تحقق برنامه‌های توسعه، کامیابی و رفاه ملت‌ها تلقی شده است. از این رو، اثربخشی، کارایی، بهره‌وری و کیفیت عملکرد آنها باید در اولویت توجه قرار گیرد که در واقع به مفهوم نوعی پاسخگویی به جامعه می‌باشد.

نقش نظام‌های ارزشیابی و پاسخگویی در تعالی عملکردی سازمان‌ها زمانی تصریح می‌شود که عزم و اراده نیروهای سازمان بر انجام تحول برنامه‌ریزی شده استوار گردد. در کشور ما، نتایج مطالعات در این خصوص حاکی از: عدم انجام ارزشیابی منظم عملکرد دستگاه‌های دولتی، فقدان نظام و سازوکار مناسب برای پی‌گیری تحقق اهداف برنامه‌ها، نتایج مورد انتظار و عدم پاسخگویی دستگاه‌های دولتی به جامعه و مردم می‌باشد (معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی، ۱۳۸۴).

در جهت مواجهه با چالش‌های مذکور و استقرار نظام پاسخگویی در کلیه دستگاه‌های اجرایی، برای اولین بار و پس از انجام مطالعات و بررسی‌های گسترده داخلی و تطبیقی مراکز علمی و دانشگاهی در سال ۱۳۸۱، ارزشیابی عملکرد به عنوان یکی از شاخه‌های اصلی نظام ارزشیابی طراحی، آیین‌نامه اجرایی آن تدوین و در تاریخ ۱۳۸۱/۱۰/۲۸ به تصویب هیئت وزیران رسید و به کلیه دستگاه‌های دولتی ابلاغ شد. لازم به ذکر است که کلیه امور مربوط به سیاست‌گذاری، هماهنگی و اتخاذ تصمیمات کلی در خصوص اجرای ارزشیابی عملکرد دستگاه‌های اجرایی کشور، بر عهده شورای عالی اداری گذاشته شده است.

اهداف و ابعاد ارزشیابی عملکرد

سنجش عملکرد و میزان تحقق اهداف و برنامه‌ها براساس قوانین و مقررات مربوط با تأکید بر اثربخشی و کارایی به عنوان هدف اصلی ارزشیابی عملکرد بیان شده است. در آیین‌نامه ارزشیابی عملکرد دستگاه‌های اجرایی، ابعاد مورد ارزشیابی به دو بعد مهم ابعاد عمومی و اختصاصی تقسیم شده است.

دو محور مهم ابعاد عمومی جهت تدوین شاخص‌ها، نظام‌های مدیریتی و شهروندمداری می‌باشد؛ مبانی اصلی تدوین شاخص در ابعاد اختصاصی نیز موارد زیر را شامل می‌شود:

۱. میزان تحقق سیاست‌های محوری و جهت‌گیری‌های کلی دولت و برنامه‌های توسعه،
۲. میزان تحقق اهداف کمی برنامه‌های توسعه،

۳. عملکرد دستگاه‌های اجرایی با توجه به برنامه‌های رئیس جمهور و وزیران،
۴. میزان موفقیت در اجرای طرح‌های عمرانی از نظر کیفیت، سرعت و هزینه (آیین‌نامه ارزشیابی عملکرد دستگاه‌های اجرایی، ۱۳۸۱).

با این حال، دستگاه‌های اجرایی و خصوصاً آموزش عالی با توجه به مأموریت، اهداف و کارکردهای خود بایستی ضمن بررسی این ابعاد مواردی که در این حوزه بدان توجه نشده را مورد نظر قرار دهند. توجه به تجارب ملی و بین‌المللی در این حوزه می‌تواند مفید و سازنده باشد؛ به عنوان مثال، میلر^۱ (۲۰۰۷) برای تعریف کیفیت در آموزش عالی مفهوم عملکرد را مورد توجه قرار داده و هفت حیطه از عملکرد نظام آموزش عالی را به شرح زیر بیان می‌کند:

۱. اثربخشی^۲: اندازه‌گیری میزان حصول واحد آموزش عالی به نتایج یا پیامدهای مورد انتظار خود؛

۲. بهره‌وری^۳: نسبت برون‌دادهای ایجاد شده به درون‌دادهای مصرف شده؛

۳. کیفیت: حوزه پیچیده‌ای از عملکرد که در شش بعد زیر اندازه‌گیری می‌شود:

۳-۱. کیفیت سیستم‌ها،

۳-۲. کیفیت درون‌دادها،

1 . Miller

2. Effectiveness

3. Productivity

- ۳-۳. کیفیت فرایندهای کلیدی کار یا فعالیت،
 ۳-۴. کیفیت برون‌داد،
 ۳-۵. کیفیت نظام‌های رهبری،
 ۳-۶. کیفیت زندگی کاری،
 ۴. رضایت مشتریان و ذی‌نفعان؛
 ۵. کارایی^۲: اندازه‌گیری کاربرد و سودمندی منابع و هزینه و منافع مدیریت کیفیت؛
 ۶. ابداع و نوآوری^۳: اندازه‌گیری تغییرات ایجاد شده (دارای ارزش افزوده) در محیط برای بهبود عملکرد؛
 ۷. ماندگاری (توان) مالی^۴: اندازه‌گیری صحت، ماندگاری و خوب بودن منابع مالی (میلر، ۲۰۰۷).

کاربردهای نتایج ارزشیابی عملکرد

- در آیین‌نامه ارزشیابی عملکرد، موارد زیر به عنوان کاربردهای نتایج این نوع ارزشیابی ذکر شده است:
۱. ارشاد و راهنمایی دستگاه‌ها در راستای بهبود مدیریت،
 ۲. ارتقای پاسخگویی و شفافیت دستگاه‌های اجرایی،
 ۳. ارتقای مدیران در چارچوب ضوابط و نتایج حاصل از ارزشیابی عملکرد،
 ۴. ارائه گزارش تحلیلی ارزشیابی عملکرد دستگاه‌های اجرایی با توجه به منابع و امکانات در اختیار،
 ۵. آگاهی مردم از وضعیت دستگاه‌های اجرایی و در نتیجه افزایش اعتماد عمومی،
 ۶. نظام‌مند نمودن فعالیت‌ها و اقدامات دستگاه‌های اجرایی از طریق بازخورد نتایج ارزشیابی،
 ۷. تصحیح اهداف، سیاست‌ها، وظایف و برنامه‌های دستگاه‌های اجرایی،
 ۸. تشویق دستگاه‌هایی که عملکرد برتر داشتند با استفاده از سازوکارهای مختلف و مناسب و معرفی ۵ دستگاه برتر،

-
1. Customer & Stakeholders
 2. Efficiency
 3. Innovation
 4. Durability

۹. تذکره دستگاه‌ها در خصوص عملکرد ضعیف و غیرقابل قبول آنها (آیین‌نامه ارزشیابی عملکرد دستگاه‌های اجرایی، ۱۳۸۱).

نظام آموزش عالی نیز مستثنا از این امر نبوده و یکی از چالش‌های اساسی پیش روی آنها فقدان نظام‌های منسجم ارزشیابی عملکردی و به تبع آن پاسخگویی است. فقدان روش‌های راهبردی ارزشیابی باعث ابهام عملکرد آنها شده و در نتیجه، موجب عدم رقابت علمی و عدم اعتبارسنجی علمی آنها گردیده است. در سال ۱۳۷۹ توجه به مبحث ارزشیابی، اعتبارسنجی و تضمین کیفیت در برنامه سوم توسعه و واگذاری آن به سازمان سنجش نقطه عطفی در تحول و تغییر سمت و سوی ارزشیابی از روندی اداری و غیرعلمی به فرایندی مشارکتی و با هدف بهبود مستمر و تعالی عملکرد نظام آموزش عالی ایران بود. از این سال به بعد، برنامه‌های جامعی از سوی سازمان سنجش برای ارزشیابی درونی و بیرونی در سطح گروه‌های آموزشی طراحی، اجرا و در دست انجام قرار دارد. در واقع، ارزشیابی در سطح خرد، طراحی و اجرا می‌شود. از سال ۱۳۸۱، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، بحث تحول در نظام‌های اداری را مطرح و هفت برنامه در این حوزه طراحی و تصویب کرد. ارزشیابی عملکرد دستگاه‌های اجرایی در قالب یکی از این برنامه‌ها یعنی تحول در نظام‌های مدیریتی جای می‌گیرد.

با توجه به تجربه سازمان سنجش آموزش کشور در حوزه ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی و نیز توجه به این نکته که در سال ۱۳۵۴ با تشکیل سازمان سنجش آموزش کشور، معاونت نظارت بر امور دانشگاه‌ها در این سازمان مسئولیت ارزشیابی و سنجش کیفیت دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی را برعهده گرفته بود، مسئولیت انجام ارزشیابی عملکرد وزارت متبوع به سازمان محول شد.

انجام ارزشیابی عملکرد وزارت در سطوح ستادی و دانشگاهی تا سال ۱۳۸۳ انجام و گزارش آن برای سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی ارسال شد. در سال ۱۳۸۴ مبحث ارزشیابی کلان در صدر برنامه‌های مقام‌های ارشد وزارت قرار گرفت و مجدداً مدیریت آن به سازمان سنجش واگذار شد، اما این بار عزم و اراده مدیران ارشد در جهت انجام اثربخش ارزشیابی منجر به ساختارسازی در حوزه‌های ستادی و دانشگاهی و اشاعه آن شد. در ادامه، روند شکل‌گیری نظام ارزشیابی کلان عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ارائه می‌گردد.

روند شکل‌گیری نظام ارزشیابی عملکرد در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

فعالیت ارزشیابی کلان عملکرد وزارت علوم از سال ۱۳۸۳ در سازمان سنجش آموزش کشور با هدف طراحی و ارائه مجموعه مدون و مستند از شاخص‌های اختصاصی

ارزشیابی عملکرد آغاز شد و طی نامه شماره ۶۴/۱۱۰۸۸ مورخ ۸۳/۸/۶ کلیه امور مربوط به ارزشیابی عملکرد به سازمان سنجش محول شد؛ گروه ارزشیابی آموزشی مرکز مطالعات سازمان سنجش، ضمن بررسی مجموعه شاخص‌های ارسالی از سوی دفتر بهبود مدیریت و ارزشیابی عملکرد، شاخص‌های پیشنهادی خود را در دو حوزه ستادی و دانشگاهی طی چهار ویرایش مختلف به وزارت متبوع ارسال نمود که در نهایت مجموعه شاخص‌های اختصاصی این وزارتخانه مورد تصویب شورای عالی اداری قرار گرفت. در ادامه، گروه مذکور روش فرایند تحلیل سلسله مراتبی اصلاح شده را به عنوان روش پیشنهادی خود جهت تعیین وزن و ضریب اهمیت شاخص‌ها مورد استفاده قرار داد. براین اساس، پرسشنامه‌های مربوط به تعیین وزن و ضریب اهمیت شاخص‌ها طراحی و برای کلیه حوزه‌های ستادی، دانشگاهی، متخصصان و صاحب نظران در این حوزه ارسال شد. پس از گردآوری پرسشنامه‌های ارسالی، ضریب اهمیت و وزن شاخص‌ها، تعیین و گزارش آن طی نامه‌ای به شماره ۸۶۷۹۸/س مورخ ۸۳/۸/۲۰ برای وزیر وقت علوم، تحقیقات و فناوری ارسال شد. بر این اساس، مجموعه شاخص‌های کلیدی براساس میزان اهمیت آنها تدوین شد. در گام بعدی، پرسشنامه‌های گردآوری داده‌ها و اطلاعات طراحی و برای کلیه معاونت‌های ستادی و دانشگاه‌های دولتی تابعه وزارت ارسال شد. پس از گردآوری داده‌ها و اطلاعات، با استفاده از آمار توصیفی، داده‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و گزارش مربوطه تدوین شد. گزارش ارزشیابی سال ۸۰ تا ۸۳ طی نامه شماره ۴/۹۵۱۶۲ مورخ ۸۵/۱۱/۲۳ و گزارش ابعاد عمومی و اختصاصی ارزشیابی سال ۱۳۸۴ طی نامه شماره ۱۰۴۲۴۲/س مورخ ۸۵/۱۲/۲۶ برای معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی ارسال شد. در ادامه، فرایند ارزشیابی عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری طی سال‌های ۸۰ تا ۸۴ و ۸۵ به بعد ارائه می‌شود.

فرایند انجام ارزشیابی عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری طی سال‌های ۸۴ - ۱۳۸۰

الف) مطالعه مبانی نظری و پیشینه

در راستای رسالت و اهداف سازمان سنجش آموزش کشور در حوزه ارزشیابی در آموزش عالی و با توجه به وظیفه محوله به این واحد ابتدا مبانی نظری و پیشینه استفاده از شاخص‌ها در دو حوزه داخل کشور و خارج کشور مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. از جمله تجارب کشورهای امریکا و کانادا (رتبه‌بندی گورمن، مک‌لین و یواس نیوز)، اروپا (سوئیس آپ) و آسیا (چین) مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در گام بعدی فعالیت‌های صورت گرفته در داخل کشور نیز تحلیل و بررسی شد

1. Modified Analytical Hierarchy Process(MAHP)

و نقاط قوت و ضعف هر یک استخراج گردید. از جمله این فعالیت‌ها عبارت‌اند از: بانک اطلاعات رتبه‌بندی دانشکده‌های پزشکی ایران، شاخص‌های نظارت و ارزشیابی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی، گزارش ارزشیابی علم و فناوری شورای عالی انقلاب فرهنگی، شاخص‌های ارزشیابی تحقیقات کشور، معیارها و شاخص‌های ارزشیابی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی، شاخص‌های ارزشیابی آموزش عالی، شاخص‌های طرح بررسی و تحلیل وضعیت دانشگاه‌های کشور، شاخص‌های ارزشیابی کیفیت عملکرد در آموزش عالی ایران، شاخص‌های بهره‌وری، شاخص‌های عملکردی در ارتقای کیفی مدیریت نظام آموزش عالی، شاخص‌های آموزش عالی در ایران.

ب) استخراج مجموعه جامع شاخص‌های ارزشیابی عملکرد دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی

در این مرحله با استفاده از دیدگاه سیستمی و مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده نظام آموزش عالی و نیز رسالت و اهداف نظام، مجموعه جامعی از شاخص‌ها جهت ارزشیابی عملکرد وزارت متبوع تدوین شد.

ج) تدوین و استخراج مجموعه شاخص‌های اصلی ارزشیابی عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

در این مرحله، مجموعه‌ای از شاخص‌ها در دو حوزه ستادی و دانشگاهی تحت عنوان مجموعه اصلی شاخص‌ها، که در حوزه ستادی ۶ عامل و ۴۱ شاخص و در حوزه دانشگاهی ۷ عامل و ۸۲ شاخص را پوشش می‌دهد، تدوین شد.

د) طراحی و ارسال پرسشنامه تعیین وزن و ضریب اهمیت شاخص‌ها

پس از تصویب مجموعه اخیر شاخص‌ها در شورای عالی اداری، شاخص‌های مصوب در قالب دو فرم جداگانه جهت تعیین وزن و ضریب اهمیت طراحی و برای حوزه‌های ستادی و دانشگاهی و استادان صاحب‌نظر در این حوزه ارسال و وزن و ضریب اهمیت هر یک از عوامل و شاخص‌ها استخراج شد.

ه) تدوین و استخراج شاخص‌های کلیدی ارزشیابی عملکرد وزارت

شاخص‌های کلیدی براساس سه ویژگی عمده کمیت، قابلیت جمع‌آوری داده و ارائه چشم‌انداز روشنی از وضعیت نظام مورد ارزشیابی بر اساس وزن و ضریب اهمیت کسب شده استخراج شد. در ادامه، شاخص‌های کلیدی با توجه به وزن و ضریب اهمیت، نظرات معاونت‌های تابعه و قابلیت دسترسی به داده‌ها و با توجه به محدوده زمانی در اختیار، مورد بازبینی و «مجموعه شاخص‌های کلیدی نهایی» که نظرهای

معاونت های تابعه و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور را پوشش می داد، استخراج گردید. در ادامه، شاخص های مذکور ارائه می شود:

جدول (۱) شاخص های اختصاصی کلیدی ارزشیابی عملکرد حوزه ستادی وزارت متبوع سال های ۸۴-۸۰

نام عامل	شاخص
منابع انسانی (هیئت علمی و غیر هیئت علمی)	نسبت اعضای هیئت علمی وزارتخانه به تعداد کل کارشناسان وزارتخانه
	نسبت کل کارشناسان وزارتخانه به کل کارکنان وزارتخانه
دانشجویان	وجود برنامه ای مدون و مستند جهت بازنگری و اصلاح ضوابط پذیرش دانشجو
دوره ها و برنامه های آموزشی و تحقیقاتی	وجود برنامه ای مستند جهت توسعه روابط علمی و پژوهشی با دانشگاه ها و مؤسسات پژوهشی معتبر خارجی
	وجود سازوکاری مدون و مستند جهت نیازسنجی به منظور تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز کشور
	وجود ساز و کاری علمی و مستند جهت ارزشیابی عملکرد آموزشی و پژوهشی دانشگاه ها (بهبود، ارتقاء و تضمین کیفیت آنها)
	وجود ساز و کاری مدون و مستند جهت بازنگری محتوای برنامه های آموزشی و میزان به کارگیری آن
فناوری اطلاعاتی و ارتباطاتی	وجود ساز و کاری علمی جهت نیازسنجی در زمینه نیازهای اطلاعاتی جامعه به فناوری های اطلاعاتی و ارتباطاتی و تعیین اولویت های مورد نظر وزارتخانه در این خصوص
	نرخ گسترش مراکز رشد
هزینه و بودجه	سهم بودجه آموزشی، پژوهشی و عمرانی وزارتخانه از تولید ناخالص ملی
مکانات و تجهیزات رفاهی و...	وجود برنامه ای مستند و عملی جهت ایجاد تسهیلات رفاهی برای اعضای هیئت علمی

جدول (۲) شاخص‌های اختصاصی کلیدی ارزشیابی عملکرد حوزه دانشگاهی سال‌های ۸۴-

۸۰

نام عامل	شاخص
منابع انسانی (هیئت علمی و غیرهیئت علمی)	نسبت مقالات چاپ شده در مجلات علمی بین‌المللی به ازای یک عضو هیئت علمی
	سرانه معادل دانشیار برای هر رشته کارشناسی ارشد و دکترا
دانشجویان	نسبت پروژه‌های پژوهشی انجام شده به ازای یک عضو هیئت علمی
	سرانه معادل استادیار برای هر رشته کاردانی و کارشناسی
دوره‌ها و برنامه‌های آموزشی و تحقیقاتی	نسبت دانشجویان موفق به اخذ نشان‌ها و جوایز علمی
	هرم دانشجویی دانشگاه‌ها
هزینه و بودجه	نرخ ورود به دانشگاه
	نرخ توسعه تحصیلات تکمیلی
فناوری اطلاعاتی و ارتباطاتی	نرخ رشد طرح‌های تحقیقاتی (ملی - استانی) انجام شده و در دست انجام
	میزان مشارکت دانشگاه‌ها در ارتقاء و تضمین کیفیت آموزشی دانشگاه
امکانات و تجهیزات آموزشی، پژوهشی و ...	سرانه بودجه پژوهشی اعضای هیئت علمی
	میزان رشد بودجه پژوهشی اختصاص داده شده به دانشگاه‌ها
دانش آموختگان	سرانه بودجه رفاهی به تفکیک اعضای هیئت علمی / کارکنان / دانشجویان
	نرخ خودکفایی دانشگاه‌ها
دانش آموختگان	وجود برنامه‌های جامع جهت گسترش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی با توجه به نیازسنجی صورت گرفته در سطح دانشگاه‌ها و مراکز و مؤسسات پژوهشی و تحقیقاتی
	میزان دسترسی به شبکه‌های ارتباطاتی
دانش آموختگان	نسبت اختراعات و اکتشافات ثبت شده اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها در داخل و خارج کشور
	وجود مرکز کارآفرینی در دانشگاه
دانش آموختگان	نسبت کتاب‌های موجود به ازای یک دانشجو
	سرانه فضا به ازاء یک دانشجو به تفکیک فضاهای آموزشی، کمک آموزشی و رفاهی
دانش آموختگان	نسبت نشریات و مجلات موجود به ازای هر دانشجو
	نرخ رشد مراکز پژوهشی دانشگاهی
دانش آموختگان	نرخ اشتغال به کار دانش‌آموختگان
	ضریب دانش‌آموختگی

(و) اعمال روش وزن دهی و تعیین وزن و ضریب اهمیت شاخص های مصوب واحد مطالعاتی ارزشیابی عملکرد پس از مطالعه و بررسی در خصوص روش های قابل اعمال در زمینه وزن دهی، روش تحلیل سلسله مراتبی اصلاح شده (تعمیم یافته) را به منظور تعیین وزن عوامل و شاخص های مورد نظر انتخاب نمود.

در روش AHP ساده برای مقایسه های زوجی، معمولاً از مقیاس رایج ۹-۱ استفاده می کنند، اما در این پژوهش، به منظور سازگاری اعداد از روش MAHP استفاده شده است؛ بدین ترتیب که پرسشنامه ای طراحی گردید و در آن از پاسخ دهندگان خواسته شد در ابتدا عدد ۲۰ را بین عوامل (مؤلفه های تشکیل دهنده نظام) و سپس بین شاخص های هر عامل تقسیم نمایند.

پس از جمع آوری پرسشنامه ها، داده های مربوطه از آنها استخراج گردیده و در جداول AHP قرار داده شده اند و با استفاده از روش مذکور وزن عوامل و شاخص های مورد نظر به دست آمده است.

(ز) طراحی و ارسال ابزار گردآوری داده ها و اطلاعات حوزه ستادی و دانشگاهی در این مرحله، دو نمونه پرسشنامه طراحی گردید و به صورت جداگانه برای حوزه های ستادی و دانشگاه های دولتی تابعه وزارت علوم ارسال و با پی گیری های متعدد، داده ها و اطلاعات مورد نیاز گردآوری شدند.

(ح) تجزیه و تحلیل داده های گردآوری شده

داده ها و اطلاعات جمع آوری شده با استفاده از روش های آمار توصیفی، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و نتایج حاصله در هر شاخص به صورت نمودار ارائه گردید. در جهت تجزیه و تحلیل داده های گردآوری شده در یک پژوهش ارزشیابی، تعیین معیار قضاوت برای مقایسه وضعیت موجود با آن، گام مهمی محسوب می شود؛ چرا که شالوده برنامه های بهبود براساس نتایج ارزشیابی، در این گام پی ریزی می شود. در این زمینه، قضاوت براساس بررسی روند تغییرات در سال مینا به سه سال ماقبل انجام گرفت. البته در مواردی که در برنامه ها یا اسناد بالادستی مینا یا الزامی در حوزه شاخص های مورد ارزشیابی مشخص شده بود، به عنوان معیار قضاوت مورد توجه قرار گرفته است.

(ط) تدوین گزارش نهایی

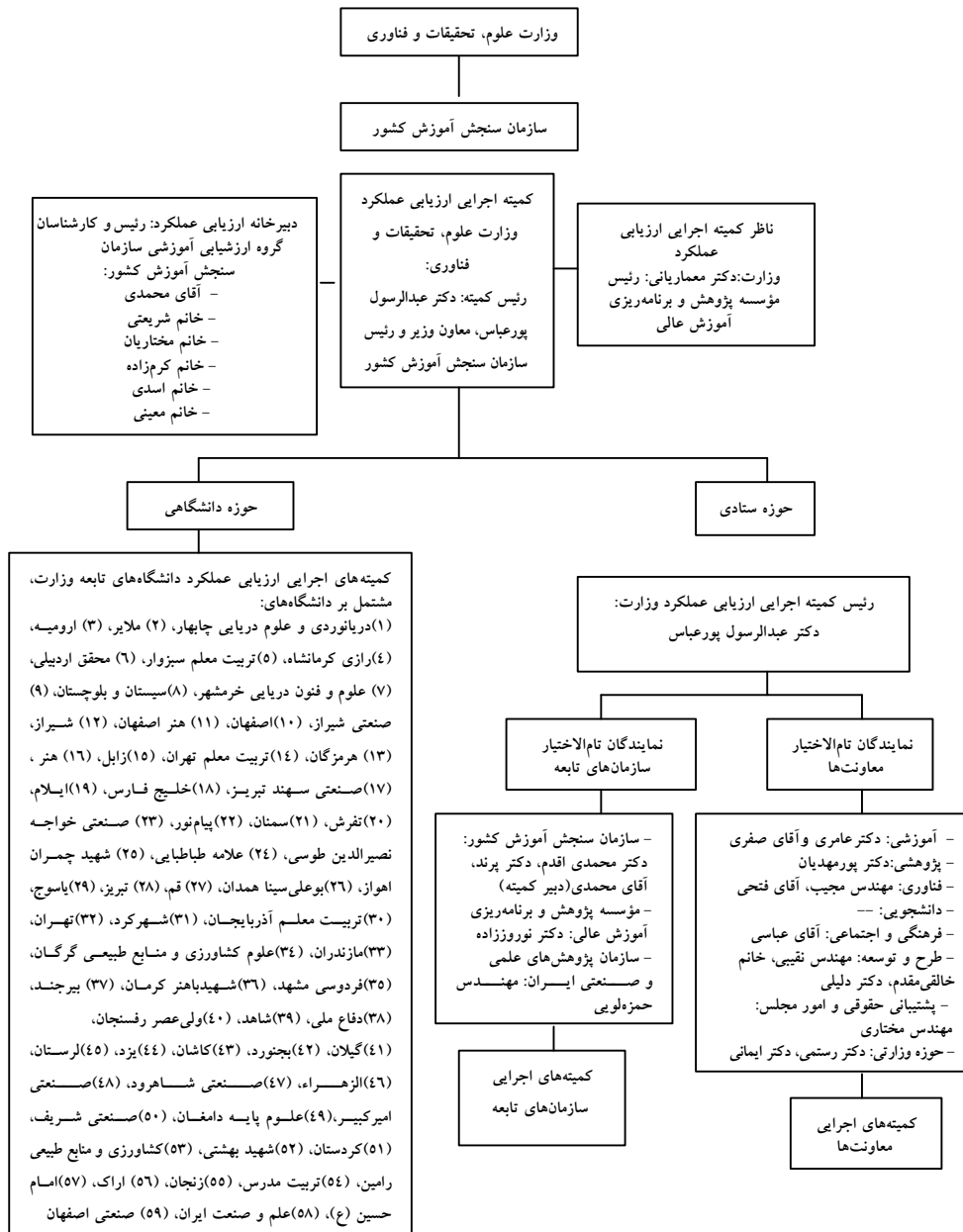
آخرین مرحله کار، تدوین گزارش ارزشیابی عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری می باشد که پس از تجزیه و تحلیل داده ها انجام شد. گزارش مذکور در پنج فصل تنظیم و تدوین گردید (گروه ارزشیابی آموزشی، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۴). در واقع شاید بتوان گفت که

گزارش مذکور، اولین گزارش ارزشیابی عملکرد حوزه های ستادی و دانشگاهی وزارت متبوع می باشد که براساس روشی علمی و مورد قبول و همسو با تجارب جهانی تدوین شده است (محمدی و همکاران، ۱۳۸۶ ب).

ساختار ارزشیابی کلان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری پس از سال ۱۳۸۴

به منظور اجرای ارزشیابی کلان عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۸۴، ابتدا کمیته اجرایی (مرکزی) ارزشیابی عملکرد وزارت با حضور نمایندگان تام‌الاختیار معاونت‌ها و سازمان‌های تابعه در سازمان سنجش آموزش کشور تشکیل و شروع به فعالیت نمود و به دنبال آن دبیرخانه ارزشیابی عملکرد و کمیته‌های ارزشیابی عملکرد در حوزه ستادی (مشمول بر معاونت‌ها و سازمان‌های تابعه) و دانشگاهی ایجاد شد. ساختار ارزشیابی عملکرد وزارت در نمودار زیر ترسیم شده و جداول تفصیلی اعضای کمیته‌های حوزه‌های ستادی و دانشگاهی در ادامه ارائه شده است:

نمودار شماره ۱ ساختار سازمانی ارزشیابی عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (بخش آموزش عالی)

فرایند انجام ارزشیابی کلان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری پس از سال ۱۳۸۵
سال ۱۳۸۵: به منظور اجرای ارزشیابی عملکرد وزارت در سال ۱۳۸۵ در ابتدا عوامل و شاخص‌های ارزشیابی عملکرد مشخص شدند. عوامل ارزشیابی عملکرد حوزه ستادی از سوی نمایندگان معاونت‌ها و سازمان‌های تابعه پیشنهاد شده و در حوزه‌های دانشگاهی نیز مقرر شد از شاخص‌های سال ۱۳۸۴ متابعت شود. لازم به یادآوری است که گزارش ارزشیابی عملکرد وزارت در سال ۱۳۸۴ توسط کمیته مذکور سازماندهی و به مراجع ذیصلاح ارسال گردید. پس از تعیین عوامل و شاخص‌های ارزشیابی به وزن‌دهی آنها پرداخته شد؛ که در ذیل، روش‌های وزن‌دهی به تفکیک حوزه‌های ستادی و دانشگاهی ارائه می‌شود:

حوزه دانشگاهی: وزن‌دهی شاخص‌های اختصاصی ارزشیابی عملکرد این حوزه بر اساس روش استفاده شده در سال ۱۳۸۴، یعنی روش فرایند تحلیل سلسله مراتبی اصلاح شده، صورت گرفته که گزارش آن در قسمت‌های پیشین ارائه شده است.

حوزه ستادی: در این حوزه، از مقیاس اندازه‌گیری در طیف ۱ تا ۶ برای عوامل و شاخص‌های زیر مجموعه آن تعیین شده و جهت وزن‌دهی به اعضای کمیته اجرایی ارزشیابی عملکرد ارائه شد.

سال ۱۳۸۶: به منظور اجرای ارزشیابی عملکرد وزارت در سال ۱۳۸۵ در ابتدا عوامل و شاخص‌های ارزشیابی عملکرد مشخص شدند. عوامل ارزشیابی عملکرد حوزه ستادی از سوی نمایندگان معاونت‌ها و سازمان‌های تابعه پیشنهاد شده و در حوزه‌های دانشگاهی نیز مقرر گردید، ضمن متابعت از مجموعه شاخص‌های سال ۱۳۸۴ تغییرات لازم جهت تکمیل آن اعمال شود.

حوزه دانشگاهی: در وزن‌دهی شاخص‌های اختصاصی ارزشیابی عملکرد حوزه دانشگاهی از روش فازی استفاده شده است؛ بدین منظور در ابتدا عوامل و شاخص‌های ارزشیابی عملکرد حوزه دانشگاهی مشخص شده و سپس در جدول ۴ طیفی از اهمیت خیلی زیاد تا اهمیت کم، جای گرفتند. در ادامه، از طریق محاسبه میانگین وزن‌ها، وزن هر شاخص مشخص و براساس نرم‌افزار طراحی شده به وسیله مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، وزن نهایی عوامل و شاخص‌ها ارائه گردید.

حوزه ستادی: در وزن‌دهی شاخص‌های اختصاصی ارزشیابی عملکرد حوزه ستادی از روش تحلیل سلسله مراتبی استفاده شده است؛ بدین منظور جداولی دو بعدی تنظیم شده، عوامل و شاخص‌های مذکور در ستون‌های افقی و عمودی آن جایگزین شدند. در ادامه از پاسخ‌دهندگان خواسته شده که هر یک از عوامل و شاخص‌ها را به صورت مقایسه‌های زوجی با یکدیگر مقایسه نموده و ضریب اهمیت آنها را مشخص نمایند؛ سپس به منظور وزن‌دهی، فرایند ذیل به انجام رسیده است:

۱. تنظیم جداول مقایسه زوجی؛
 - ۱-۱. جمع‌آوری پرسشنامه‌ها و ورود داده‌های هریک از پرسشنامه‌ها در نرم‌افزار Excel.
 - ۱-۲. تنظیم جدول مقایسه زوجی جمعی برای هر یک از عامل‌ها (محاسبه میانگین هندسی هر یک از درایه‌ها)،
 ۲. محاسبه نرخ ناسازگاری هریک از جداول مقایسه‌های زوجی جمعی؛
 - یادآوری ۱: برای هر ماتریس اگر نرخ ناسازگاری کوچک‌تر یا مساوی ۰,۱ باشد ناسازگاری سیستم قابل قبول می‌باشد، در غیر این صورت باید در قضاوت‌ها تجدیدنظر شود؛
 - یادآوری ۲: در کلیه ماتریس‌های مقایسه زوجی این پژوهش نرخ ناسازگاری محاسبه شده کمتر از ۰,۳۵ بوده است؛
 ۳. محاسبه وزن؛
 - ۳-۱. محاسبه وزن به روش بردار ویژه در پنج مرحله شامل:
 - مرحله ۱: جمع سطری ماتریس مقایسه زوجی،
 - مرحله ۲: محاسبه مجموع جمع‌های سطری،
 - مرحله ۳: نرمال کردن بردار ستونی جمع سطرها که همان بردار وزن است،
 - مرحله ۴: مقایسه بردار وزن به دست آمده با بردار وزن قبلی،
 - مرحله ۵: در صورت وجود اختلاف زیاد ماتریس مقایسه زوجی به توان بالاتر رسانده شده و فرایند از مرحله ۱ مجدداً تکرار گردیده است؛
 - یادآوری ۳: در محاسبه وزن عامل‌ها و شاخص‌ها تا ۵ مرتبه وزن‌ها محاسبه شده تا اینکه یک وزن ثابت حاصل شده است؛
 - ۳-۲. محاسبه وزن از طریق یکی از روش‌های تقریبی (در اینجا میانگین حسابی):
 - ۳-۲-۱. نرمال کردن ماتریس مقایسه زوجی،
 - ۳-۲-۲. محاسبه میانگین حسابی هر سطر.
 - پس از محاسبه وزن عوامل و شاخص‌های ارزشیابی عملکرد حوزه‌های ستادی و دانشگاهی به تدوین پرسشنامه‌های مربوطه پرداخته شد.^۱
- جداول تفضیلی شاخص‌های ارزیابی عملکرد به تفکیک سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ در ذیل ترسیم شده است (دبیرخانه ارزشیابی عملکرد، ۱۳۸۵):

^۱. داده‌های ارزشیابی عملکرد حوزه‌های ستادی و دانشگاهی گردآوری شد و تحلیل اولیه آن در دست انجام است.

جدول (۳) شاخص‌های اختصاصی ارزشیابی عملکرد حوزه ستادی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۸۵

شاخص	عامل	ردیف		
نسبت هیئت علمی تمام وقت به دانشجوی روزانه دانشگاه‌های دولتی	آموزشی، سنجش علمی و ارزشیابی آموزشی	۱		
نسبت اعضاء هیئت علمی با مرتبه استادیار و بالاتر به کل اعضاء هیئت علمی				
نرخ توسعه رشته‌های تحصیلات تکمیلی				
نسبت دانشجویان تحصیلات تکمیلی به کل دانشجویان				
تعداد سرفصل‌های دروس بازنگاری شده به کل سرفصل‌ها				
نسبت جمعیت دانشجویی ۱۸ تا ۲۴ سال به کل جمعیت ۱۸ تا ۲۴ سال کشور				
نرخ رشد طرح ارزشیابی (درونی و بیرونی) در دانشگاه‌های دولتی تابعه				
نرخ رشد تعداد دانشجویان به تفکیک مقطع تحصیلی (دانشگاه‌های دولتی، غیرانتفاعی، پیام نور و علمی - کاربردی)				
نرخ رشد ثبت نام آزمون‌های ورودی به صورت اینترنتی به کل ثبت نام‌های آزمون کارشناسی ارشد				
نسبت دانشجویان (غیرانتفاعی و غیردولتی و شبانه) به کل دانشجویان				
نرخ رشد آزمون‌های تافل برگزار شده به صورت IBT				
تعداد مقالات نمایه شده علمی - پژوهشی و تالیف کتاب			عامل پژوهشی و فناوری	۲
نرخ رشد تعداد بررسی و ثبت اختراعات علمی				
تعداد پژوهشگران در میلیون نفر جمعیت				
نرخ رشد تعداد واحدهای فناور مستقر در پارک‌ها و مراکز رشد علم و فناوری				
نرخ رشد حمایت مالی طرح‌های نیمه صنعتی و صندوق‌های پژوهش و فناوری				
نرخ رشد تعداد شاغلین دانش بنیان در پارک‌ها و مراکز رشد و واحدهای فناور مستقر در پارک‌ها و مراکز رشد علم و فناوری				
تعداد مقالات ارائه شده در کنفرانس‌های ملی و بین‌المللی				
نرخ رشد تعداد پارک‌ها و مراکز رشد علم و فناوری				
نسبت درآمدهای حاصل از طرح‌های قراردادی یا پیمانی برون‌سازمانی به درون‌سازمانی				
نسبت مراکز تحقیقاتی غیردولتی به کل مراکز تحقیقاتی				

ادامه جدول (۳) شاخص های اختصاصی ارزشیابی عملکرد حوزه ستادی وزارت علوم،
تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۸۵

شاخص	عامل	ردیف
نرخ رشد تعداد کرسی های زبان و ادبیات فارسی و ایران پژوهشی در دیگر کشورها	همکاری های علمی و بین المللی	۳
نرخ رشد تعداد سفرهای علمی (فرصت های مطالعاتی، کنفرانس ها و سمینارها) اعضا هیئت علمی اعزامی به خارج از کشور		
نرخ رشد تعداد هیئت های اعزامی برای شرکت در جلسات و نشست های ادواری و غیرادواری سازمان های تخصصی بین المللی		
نرخ رشد تعداد استادان زبان فارسی اعزامی به دیگر کشورها		
تعداد میزبانی از هیئت های خارجی مدعو (دعوت های علمی و رسمی)		
نرخ رشد درآمد اختصاصی دانشگاه ها و مراکز پژوهشی و فناوری	عمرانی، مالی و پشتیبانی	۴
نرخ رشد بودجه تجهیزات آموزشی و پژوهشی		
نرخ رشد فضاهای کالبدی موجود و در دست احداث مراکز آموزش عالی		
نرخ رشد بودجه آموزش کارکنان و خدمات رفاهی به کل بودجه حوزه ستادی		
تعداد ردیف های مستقل بودجه اخذ شده در سال جاری به تعداد ردیف های مستقل بودجه اخذ شده		
وجود برنامه ای مدون و مستند جهت بهبود وضعیت معیشتی و رفاهی و ارتقاء قدر و منزلت اعضا هیئت علمی		
نرخ رشد بانک های اطلاعاتی تخصصی ایجاد شده حوزه وزارتی به صورت برخط و ارتباط تأخیری (On-line, Off-line)		
نرخ رشد فضاهای کالبدی مقاوم و تعمیرات اساسی شده		
نرخ تأمین اعضا هیئت علمی دانشگاه ها از طریق اعطای بورس تحصیلی		
میزان استفاده دانشجویان دوره های دکترا داخل از فرصت های تحقیقاتی به تفکیک بورسیه و آزاد		
نرخ رشد اعتبارات پرداخت شده صندوق رفاه		
نرخ رشد برنامه ها و تولیدات فرهنگی دانشجویی		
نرخ رشد طرح های تصویب شده در جشنواره ها (علمی، پژوهشی، فناوری)		
نرخ رشد سالن های تندرستی، خانه های فرهنگ و اردوگاه های فرهنگی		
نرخ رشد انجمن های علمی، کانون های فرهنگی، ورزشی، به کل دانشجویان		
نسبت تعداد دانشجویان شرکت کننده در المپیادهای علمی، فرهنگی، ورزشی به کل جمعیت دانشجویان		
تعداد جلسات برگزار شده هیئت امناء و کمیسیون های دائمی هیئت امنای مرکزی و زیرمجموعه های تخصصی وابسته به دانشگاه ها و مراکز پژوهشی و فناوری	هیئت امناء و هیئت ممیزه مرکزی	۶
تعداد پرونده های مورد بررسی اعضا هیئت علمی متقاضی ارتقاء در هیئت ممیزه ها		
۴۴ شاخص	مجموع شاخص ها	

جدول (۴) شاخص‌های اختصاصی ارزشیابی عملکرد حوزه دانشگاهی وزارت علوم،
تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۸۵

شاخص	عامل	ردیف
نسبت طرح‌های پژوهشی انجام شده به ازای یک عضو هیئت علمی سراة مقالات علمی چاپ شده در مجلات معتبر علمی بین‌المللی/ علمی- پژوهشی/ علمی - ترویجی داخل به ازای یک عضو هیئت علمی سراة کتب علمی (تالیفی و ترجمه شده) چاپ شده به ازای یک عضو هیئت علمی نسبت اعضای هیئت علمی به تفکیک مرتبه علمی (استاد/ دانشیار/ استادیار/ مربی) به کل اعضاء هیئت علمی	هیئت علمی	۱
نسبت بودجه تخصصی دانشگاه به تفکیک آموزشی/ پژوهشی/ عمرانی به کل بودجه دانشگاه نسبت بودجه فناوری و اطلاع‌رسانی دانشگاه به کل بودجه دانشگاه کل بودجه تخصصی به امور رفاهی به تفکیک اعضای هیئت علمی/ دانشجویان/ کارکنان به کل بودجه تخصصی به دانشگاه نسبت بودجه فرهنگی و فوق برنامه دانشگاه به کل بودجه دانشگاه مجموع درآمدهای اختصاصی دانشگاه به تفکیک آموزشی/ پژوهشی/ ارائه خدمات مشاوره‌ای و تخصصی به کل بودجه تخصصی دانشگاه	بودجه	۲
نسبت رشته‌های تحصیلی مقطع تحصیلات تکمیلی به کل رشته‌های تحصیلی نسبت دوره‌های مشترک برگزار شده با دانشگاه‌های معتبر خارجی در زمینه فناوری‌های نوین به کل دوره‌های آموزشی برگزار شده در دانشگاه نسبت دوره‌های آموزشی مشترک برگزار شده با دانشگاه‌های معتبر خارجی به کل دوره‌های آموزشی برگزار شده در دانشگاه نسبت رشته‌های تحصیلی به تفکیک مقطع (کارشناسی/ کارشناسی/ کارشناسی ارشد/ دکترای حرفه‌ای/ دکترای تخصصی) به کل رشته‌های تحصیلی نسبت گروه‌های آموزشی مجری ارزشیابی درونی به کل گروه‌های آموزشی دانشگاه	دوره‌ها و برنامه‌های آموزشی	۳
نسبت طرح‌های پژوهشی منعقد شده با بخش خدمات و صنعت به کل طرح‌های پژوهشی وجود مراکز آموزش الکترونیکی در دانشگاه نسبت طرح‌های پژوهشی بنیادی به طرح‌های پژوهشی کاربردی نسبت طرح‌های پژوهشی بنیادی به طرح‌های پژوهشی توسعه‌ای تعداد واحدهای مستقر در دانشگاه به تفکیک کارآفرینی/ مراکز رشد/ واحدهای دانش‌بنیان مستقر در مراکز رشد	پژوهش و فناوری	۴

ادامه جدول (۴) شاخص‌های اختصاصی ارزشیابی عملکرد حوزه دانشگاهی وزارت علوم،
تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۸۵

شاخص	عامل	ردیف
پهنای باند اینترنت دانشگاه	امکانات و تجهیزات آموزشی، کمک آموزشی، پژوهشی، فناوری و رفاهی	۵
سرانه فضای آموزشی و کمک آموزشی به ازاء هر دانشجو		
سرانه کتاب فارسی/لاتین موجود در کتابخانه‌های دانشگاه به ازای هر دانشجو		
تعداد کل نودهای کامپیوتر به کل کامپیوترهای دانشگاه		
سرانه نشریات فارسی/لاتین موجود در کتابخانه‌های دانشگاه به ازای هر دانشجو		
سرانه فضای خوابگاهی به ازای هر دانشجو		
نسبت مراکز پژوهشی وابسته به دانشگاه به کل گروه‌های آموزشی دانشگاه	دانشجو	۶
نسبت دانشجویان موفق به اخذ نشان‌ها و جوایز علمی (در سطح ملی و بین‌المللی)		
نسبت دانشجویان به تفکیک مقطع (کاردانی/ کارشناسی/ کارشناسی ارشد/ دکترای حرفه‌ای/ دکترای تخصصی) به کل دانشجویان		
نسبت دانشجویان خارجی جذب شده دانشگاه به کل دانشجویان	دانش آموخته	۷
نسبت دانش آموختگان به تفکیک مقطع (کاردانی/ کارشناسی/ کارشناسی ارشد/ دکترای حرفه‌ای/ دکترای تخصصی) به کل دانش آموختگان		
۳۱ شاخص	مجموع شاخص‌ها	

جدول (۵): شاخص‌های اختصاصی ارزشیابی عملکرد حوزه ستادی وزارت علوم،
تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۸۶

شاخص	عامل	ردیف
نسبت اعضای هیئت علمی تمام وقت به دانشجوی روزانه دانشگاه‌های دولتی تابعه	آموزشی و تحصیلات تکمیلی	۱
نسبت دانشجویان تحصیلات تکمیلی به کل دانشجویان دانشگاه‌های تابعه وزارت		
نسبت هیئت علمی با مرتبه استادیاری و بالاتر به کل اعضای هیئت علمی		
نرخ توسعه رشته‌های تحصیلی در دوره‌های تحصیلات تکمیلی		
نرخ رشد جمعیت دانشجویی به تفکیک مقطع تحصیلی		
نسبت دانشجویان غیرانتفاعی - غیردولتی، شبانه، پیام‌نور و علمی - کاربردی به کل دانشجویان		
نسبت جمعیت دانشجویی ۱۸ تا ۲۴ سال در آموزش عالی به کل جمعیت ۱۸ تا ۲۴ سال کشور		
نسبت تعداد انتخاب کنندگان رشته به صورت اینترنتی به کل انتخاب کنندگان رشته آزمون‌های سراسری		
تعداد ثبت‌نام کنندگان به صورت اینترنتی به کل ثبت‌نام کنندگان آزمون‌های سراسری		
نرخ مشارکت اساتید دانشگاهی در طرح سؤالات آزمون‌های سراسری		
نرخ ارتقاء سلامت آزمون‌های ورودی		
نسبت آزمون‌های ورودی موظف به کل آزمون‌های برگزار شده		
نرخ رشد تعداد پژوهشگران به ازای میلیون نفر جمعیت		
نرخ رشد تعداد اختراعات ارزشیابی شده علمی		
نسبت تعداد مجلات ایرانی نمایه شده معتبر بین المللی (ISI, ISC) به مجلات علمی داخلی		
نرخ رشد تولیدات قطب‌های علمی کشور (کتب، مقالات و همایش‌های ملی و بین‌المللی)		
نرخ رشد تعداد واحدهای فناور موفق خارج شده از مراکز رشد و واحدهای فناور		
نرخ رشد تولیدات علمی انجمن‌های علمی کشور (کتب، مقالات و همایش‌های ملی و بین‌المللی)		
نرخ رشد میزان حمایت مالی طرح‌های نیمه‌صنعتی و صندوق‌های پژوهشی و فناوری		
نرخ رشد تعداد واحدهای فناور مستقر در پارک‌ها و مراکز رشد علم و فناوری		

ادامه جدول (۵) شاخص‌های اختصاصی ارزشیابی عملکرد حوزه ستادی وزارت علوم،
تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۸۶

شاخص	عامل	ردیف
نرخ رشد تعداد مجوزهای اصولی و قطعی صادر شده پارک‌ها و مراکز رشد علم و فناوری	پژوهشی و فناوری	۲
نرخ رشد تأسیس واحدهای پژوهشی		
نرخ رشد تعداد دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی عضو شبکه‌های علمی		
نرخ رشد دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی دارای سیستم مدیریت اطلاعات پژوهشی (علمی و فناوری)		
نرخ رشد بودجه تخصیص داده شده برای خرید منابع الکترونیکی (ژورنال، کتاب، و پایگاه‌های علمی)		
نسبت ژورنال‌های الکترونیکی به کل ژورنال‌ها	ارزشیابی، اعتبارسنجی و تضمین کیفیت	۳
نرخ کاربست یافته‌های ارزشیابی درونی در سطح وزارتخانه		
نرخ رشد تسهیلات آموزشی (کارگاه آموزشی، نشست، دوره‌ها، جلسات و بسته‌های آموزشی) ایجاد شده جهت کارآمدکردن نظام ارزشیابی و اعتبارسنجی در سطح دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی		
نرخ رشد تسهیلات مالی (برای اجرا و کاربست یافته‌ها) ایجاد شده جهت کارآمدکردن نظام ارزشیابی و اعتبارسنجی در سطح دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی		
نرخ رشد تسهیلات مالی (برای اجرا و کاربست یافته‌ها) ایجاد شده جهت کارآمدکردن نظام ارزشیابی و اعتبارسنجی در سطح دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی		
نرخ رشد تعداد بازدیدهای انجام شده از دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی، پژوهشی و فناوری		
نرخ رشد تعداد اعضاء هیئت علمی شرکت‌کننده در کارگاه‌های آموزشی عمومی و تخصصی (ارزشیابی درونی، روش تدریس و تحقیق، IT و ...)		
میزان اجرا و به کارگیری سازوکاری علمی و مستند برای ارزشیابی و انتخاب استادان نمونه کشوری		
نرخ تامین اعضاء هیئت علمی دانشگاه‌ها از طریق اعطاء بورس تحصیلی داخل و خارج		
نرخ رشد فرصت‌های تحقیقاتی اعطاء شده به دانشجویان دوره‌های دکترای داخل		
نرخ رشد فضاهای فرهنگی، ورزشی و مشاوره‌ای دانشجویی		
نرخ رشد راه اندازی و برگزاری جشنواره‌های علمی و فناوری (فارابی، خوارزمی، شیخ بهایی)		

ادامه جدول (۵) شاخص‌های اختصاصی ارزشیابی عملکرد حوزه ستادی وزارت علوم،
تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۸۶

شاخص	عامل	ردیف
نرخ رشد بودجه تجهیزات فضاهای فرهنگی، خوابگاهی، ورزشی و مراکز مشاوره‌ای	دانشجویی و فرهنگی	۴
نرخ رشد انجمن‌های علمی، ورزشی، فرهنگی و دانشجویی		
نرخ رشد تعداد دانشجویان غیر ایرانی شاغل به تحصیل در دانشگاه‌ها		
نرخ رشد تعداد دانشجویان تحت پوشش ورزش قهرمانی و المپیادهای ورزشی		
نسبت سهم اعتبارات صندوق رفاه از محل درآمد اختصاصی به کل بودجه عمومی صندوق رفاه		
نرخ رشد تعداد دانشجویان انتقالی از دانشگاه‌های خارج به دانشگاه‌های داخل		
نرخ رشد تعداد بهره‌مندان از وام‌های دانشجویی در دانشگاه‌های دولتی و غیرانتفاعی		
نسبت زیربنای فضاهای کالبدی در دست احداث و بهره برداری شده (آموزشی، پژوهشی، فناوری)	اداری، مالی، عمرانی و پشتیبانی	۵
وجود برنامه‌ای مدون و مستند جهت بهبود وضعیت (معیشتی، رفاهی، ارتقای قدر و منزلت) اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی تابعه		
نسبت اعتبارات جذب شده طرح‌های تملک دارایی به اعتبارات مصوب		
نرخ رشد میزان اعتبارات هزینه‌ای دریافتی در سال ۸۶ علاوه بر اعتبارات مصوب هزینه‌ای		
وجود برنامه‌ای مدون و مستند جهت بهبود وضعیت (معیشتی، رفاهی، ارتقاء قدر و منزلت) کارکنان (حجم و تعداد برنامه‌ها)		
نرخ رشد تعداد تشکیلات تفصیلی اصلاح شده دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی و فناوری		
نرخ رشد خدمات تخصصی وزارت به شیوه الکترونیکی (در پیشخوان دولت الکترونیک)		
نرخ رشد تعاملات (پیگیری ارتباط حضوری، ارتباط مکاتبه‌ای ستادی و مردمی) با مجلس شورای اسلامی		
نرخ رشد تعداد پرونده‌های دانشجویی مستنکف منجر به نتیجه		
نرخ رشد تعداد پرونده‌های مؤسسات آموزشی غیرمجاز منجر به نتیجه		

ادامه جدول (۵) شاخص های اختصاصی ارزشیابی عملکرد حوزه ستادی وزارت علوم،
تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۸۶

شاخص	عامل	ردیف
نرخ رشد تعداد سفرهای علمی (فرصت های مطالعاتی، کنفرانسها و سمینارها) اعضای هیئت علمی اعزامی به خارج از کشور	همکاری های علمی بین المللی و هیئت امناء	۶
میزان استفاده از ایرانیان متخصص مقیم خارج از کشور و محققان و متخصصان خارجی (در فعالیتهای علمی، آموزشی، پژوهشی و فناوری وزارت متبوع، دانشگاهها، مؤسسات آموزشی، پژوهشی و فناوری)		
نرخ رشد تعداد جلسات هیئت ممیزه برای بررسی تبدیل وضعیت اعضاء هیئت علمی و ارتقاء آنها		
نرخ رشد تعداد هیئت های اعزامی برای شرکت در جلسات و نشست های ادواری و غیرادواری سازمان های تخصصی بین المللی		
نرخ رشد تعداد جلسات هیئت امناء و کمیسیون های دائمی و تطبیق مصوبات با قوانین		
نرخ رشد تعداد استادان زبان فارسی اعزامی و کرسی های تازه تاسیس زبان و ادبیات فارسی و ایران پژوهی در دیگر کشورها		
نرخ رشد یادداشت تفاهم یا موافقت نامه های اجرایی شده نسبت به کل یادداشت تفاهم ها و یا موافقت نامه های منعقد		
نرخ رشد تعداد کمیته های مشترک علمی تاسیس شده با دیگر کشورها و سازمان ها		
نسبت تعداد هیئت های امناء تشکیل شده برای مؤسسات غیردولتی، غیرانتفاعی و وابسته به سایر دستگاه های اجرایی		
نرخ رشد تعداد میزبانی های علمی و رسمی از هیئت های خارجی و مدعو		
۶۵ شاخص	مجموع شاخص ها	

جدول شماره (۶): شاخص‌های اختصاصی ارزشیابی عملکرد حوزه دانشگاهی وزارت علوم،
تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۸۶

شاخص	عامل	ردیف
نسبت رشته‌های تحصیلی مقطع تحصیلات تکمیلی به کل رشته‌های تحصیلی	آموزشی و تحصیلات تکمیلی	۱
نسبت دانشجویان به تفکیک مقطع (کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکترای حرفه‌ای، دکترای تخصصی) به کل دانشجویان		
نرخ ماندگاری به تفکیک مقطع (کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکترای حرفه‌ای، دکترای تخصصی)		
نسبت اعضای هیئت علمی تمام وقت به دانشجویان روزانه		
نسبت اعضای هیئت علمی تمام وقت با مرتبه استادیار و بالاتر به کل اعضای هیئت علمی تمام وقت		
نسبت دانشجویان تحصیلات تکمیلی به کل دانشجویان		
نسبت دانشجویان بومی به کل دانشجویان دانشگاه		
میانگین مدت زمان تحصیل در دانشگاه (جمع ترم‌های تحصیلی فارغ‌التحصیلان یکسال دانشگاه بر تعداد فارغ‌التحصیلان همان سال) به تفکیک مقطع		
نرخ ارتقای فارغ‌التحصیلان به دوره‌های تحصیلات تکمیلی		
نرخ رشد ارتقاء اعضای هیئت علمی به مراتب علمی بالاتر به تفکیک مرتبه		
نرخ رشد مبلغ قراردادهای برون سازمانی به بودجه مصوب پژوهشی		
نرخ رشد مقالات نمایه شده علمی - پژوهشی و کتب تألیفی		
نرخ رشد مقالات کنفرانس‌های ملی و بین‌المللی		
نرخ رشد مبلغ قراردادهای پژوهشی به مبلغ طرح‌های درون سازمانی		
نرخ رشد طرح‌های ورودی دانشگاه به جشنواره خوارزمی		
نرخ رشد حمایت‌های مادی و معنوی از طرح‌های پژوهشی نوآوران دانشگاه		
نرخ رشد قراردادهای پژوهشی استانی دانشگاه		
نرخ رشد طرح‌ها و قراردادهای پژوهشی کاربردی به سایر قراردادهای پژوهشی		
تعداد واحدهای مستقر در دانشگاه‌ها به تفکیک کارافرینی مراکز رشد واحدهای دانش بنیان		
نرخ رشد بودجه فصل تحقیقات		

ادامه جدول (۶): شاخص‌های اختصاصی ارزشیابی عملکرد حوزه دانشگاهی وزارت علوم،
تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۸۶

شاخص	عامل	ردیف
نسبت گروه‌های آموزشی مجری ارزشیابی درونی به کل گروه‌های آموزشی دانشگاه	ارزشیابی، اعتبارسنجی و تضمین کیفیت	۳
نرخ کاربست یافته‌های ارزشیابی درونی در سطوح گروه‌های آموزشی، دانشکده و دانشگاه		
نرخ رشد تسهیلات آموزشی در حوزه ارزشیابی درونی (کارگاه، گردهمایی، نشست، بسته آموزشی و ...) در سطح دانشگاه		
نرخ رشد مشوق‌های (مالی، آموزشی و پژوهشی) ایجاد شده جهت افزایش مشارکت اعضای هیئت علمی و گروه‌های آموزشی در فعالیت ارزشیابی درونی در سطح دانشگاه		
نرخ رشد بودجه اختصاص یافته به فعالیت‌های ارزشیابی کیفیت بهبود و تعالی عملکرد در دانشگاه		
نرخ رشد پایان نامه و طرح‌های پژوهشی مرتبط حوزه ارزشیابی کیفیت، در آموزش عالی دانشگاه		
نسبت دانشجویان خارجی به کل دانشجویان	دانشجویی و فرهنگی	۴
نسبت دانشجویان موفق به اخذ جوایز علمی و فرهنگی به کل دانشجویان		
سرايه فضاهای فرهنگی، ورزشی، خوابگاهی، مشاوره‌ای و غذاخوری به ازای هر دانشجو		
سرايه فضای کتابخانه‌ای به ازای هر دانشجو		
نرخ رشد اعتبارات تجهیزات فضاهای فرهنگی، خوابگاهی، ورزشی و مراکز مشاوره‌ای		
میزان رشد انجمن‌های علمی، ورزشی، فرهنگی و دانشجویی		
میزان رشد برنامه‌ها و تولیدات فرهنگی، علمی و دانشجویی		
نسبت دانشجویان عضو کانون‌های فرهنگی، انجمن‌های علمی، ورزشی و دانشجویی به کل دانشجویان		

ادامه جدول (۶): شاخص‌های اختصاصی ارزشیابی عملکرد حوزه دانشگاهی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۸۶

شاخص	عامل	ردیف
میزان همکاری و مشارکت متخصصان و محققان ایرانی مقیم خارج در فعالیت‌های علمی، آموزشی، پژوهشی و فناوری دانشگاه	همکاری‌های علمی بین‌المللی و هیئت امناء	۵
تعداد دانشجویان خارجی جذب شده برای تحصیل در دانشگاه		
تعداد دانشکده‌های بین‌المللی ایجاد شده		
میزان مشارکت و همکاری دانشمندان و محققان خارجی در پروژه‌های مشترک علمی و فناوری		
تعداد مقالات تألیف شده توسط دانشمندان، محققان و دانشجویان خارجی در نشریات علمی دانشگاه		
تعداد رفت و آمد گروه‌ها و انجمن‌های علمی، فرهنگی، هنری و ورزشی دانشجویی دانشگاه به خارج از کشور		
دیدارهای علمی گروه‌ها و انجمن‌های علمی، فرهنگی، هنری و ورزشی دانشجویی خارجی از دانشگاه		
نرخ رشد تفاهم‌نامه‌های آموزشی، پژوهشی و فرهنگی منعقد با دانشگاه‌ها و مراکز علمی بین‌المللی		
۴۳ شاخص	مجموع شاخص‌ها	

رئوس اقدام‌ها و فعالیت‌های انجام‌شده و در دست انجام در حیطه‌های ساختارسازی، آموزشی، پژوهشی و اجرایی

سال ۱۳۸۵

۱. تشکیل کمیته اجرایی ارزشیابی عملکرد وزارت با حضور نمایندگان معاونت‌های حوزه ستادی و سازمان‌های تابعه (از تاریخ ۸۵/۱۱/۲۴ لغایت ۳۲،۸۶/۱۲/۲۵ جلسه برگزار شده که ۲۴ جلسه آن در سال ۱۳۸۶ بوده است)،
۲. تنظیم و تصویب دستورالعمل تشکیل کمیته‌های اجرایی ارزشیابی عملکرد در حوزه‌های ستادی و دانشگاهی،
۳. تشکیل کمیته‌های اجرایی ارزشیابی عملکرد در کلیه حوزه‌های ستادی وزارت،
۴. تنظیم گزارش ارزشیابی عملکرد وزارت در سال ۱۳۸۵.

سال ۱۳۸۶

۱. تشکیل کمیته‌های اجرایی ارزشیابی عملکرد حوزه‌های دانشگاهی وزارت (۵۸ دانشگاه تابعه وزارت، کمیته ارزشیابی عملکرد را تشکیل داده‌اند؛

۲. طراحی پورتال ارزشیابی عملکرد وزارت به تفکیک حوزه‌های ستادی و دانشگاهی؛
 ۳. برگزاری ۲ دوره آموزشی ارزشیابی عملکرد حوزه دانشگاهی (دوره اول: ۱۵ و ۸۶۶/۱۴، دوره دوم: ۱۳ و ۸۶۶/۱۰/۱۲)؛
 ۴. تنظیم و وزن‌دهی شاخص‌های اختصاصی ارزشیابی عملکرد سال ۱۳۸۶ به تفکیک حوزه‌های ستادی و دانشگاهی و ارسال آن به معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی؛
 ۵. گردآوری داده‌های شاخص‌های اختصاصی از حوزه‌های ستادی و دانشگاهی؛
 ۶. افزایش خدمات اطلاع‌رسانی به دانشگاه‌ها در قالب تنظیم بروشورها، پوسترها و راهنماهای آموزشی؛
 ۷. گزارش‌گیری مستمر از معاونت‌ها و سازمان‌های تابعه در خصوص ابعاد عمومی و اختصاصی ارزشیابی عملکرد؛
 ۸. دریافت اسامی هماهنگ‌کننده‌های دانشگاه‌ها جهت تسهیل تبادل اطلاعات و امور جاری بین دبیرخانه ارزشیابی عملکرد و حوزه‌های دانشگاهی.
۱. پشتیبانی برگزاری دوره‌های آموزشی (در قالب طراحی و تنظیم بروشورهای آموزشی، پوسترها، تهیه کتاب‌های آموزشی، تنظیم دستورالعمل‌ها و راهنماهای ارزشیابی عملکرد و ...)
 ۲. پشتیبانی فعالیت‌های اداری و مالی (پی‌گیری‌های تلفنی، مکاتبات، آماده‌سازی و ارسال بسته‌های آموزشی و ...)
 ۳. پشتیبانی برگزاری جلسات کمیته اجرایی ارزشیابی عملکرد وزارت؛
 ۴. ارسال فرم‌ها و پرسشنامه‌های جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات و پی‌گیری آنها از حوزه‌های ستادی و دانشگاهی. در این راستا، دبیرخانه کمیته اجرایی ارزشیابی عملکرد در محل سازمان سنجش آموزش کشور تشکیل شده و کلیه تمهیدات مربوط به برگزاری جلسات و پیگیری مصوبات مربوطه را به انجام می‌رساند.

کاربرد فناوری اطلاعات در نظام ارزیابی کلان وزارت

به منظور تسریع، تسهیل و اطلاع‌رسانی فرایندهای آموزشی، پژوهشی، اجرایی و اطلاع‌رسانی ارزشیابی عملکرد وزارت، پورتال ارزشیابی عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برای حوزه‌های ستادی و دانشگاهی طراحی و به اجرا درآمده است. در ذیل به معرفی این پورتال پرداخته شده است:

الف) پورتال حوزه ستادی: <http://motaleat.sanjesh.org/amalkard>

پورتال ارزشیابی عملکرد حوزه ستادی در بخش‌های مختلفی طراحی شده است که عبارت‌اند از: دستورجلسه‌ها و صورتجلسه‌ها کمیته اجرایی، پایگاه اطلاعاتی، دستورالعمل‌ها، آیین‌نامه‌ها و مصوبات، ساختار سازمانی، ابعاد ارزشیابی عملکرد، مکاتبه‌ها و برنامه‌های آموزشی؛ افزون بر این، بخش‌هایی همچون تازه‌های پورتال، جدیدترین خبرها، پیام‌های جدید و آخرین مراجعه به پورتال نیز در آن لحاظ شده است. سایر بخش‌های پورتال عبارت‌اند از: میز کار، گزارش‌ها، مدیریت اطلاعات، دیگر سایت‌ها (پیوندها)، مدیریت پورتال؛

ب) پورتال حوزه دانشگاهی: <http://motaleat.sanjesh.org/university>

پورتال ارزشیابی عملکرد حوزه دانشگاهی در بخش‌های مختلفی طراحی شده است که عبارت‌اند از: دستورجلسه‌ها و صورتجلسه‌ها کمیته اجرایی، پایگاه‌های اطلاعاتی، آیین‌نامه‌ها و مصوبه‌ها، ابعاد ارزشیابی عملکرد، ساختار سازمانی، برنامه‌های آموزشی؛ مکاتبه‌ها، صندوق پیام‌ها، تماس با ما، خبرها. در حال حاضر، بخش‌های تازه‌های پورتال، ارسال پیام به کاربران، ارسال و دریافت فایل و تعداد کاربران آنلاین و میزان مراجعه آنان به پورتال در مرحله طراحی قرار داشته و پس از تکمیل، امکان کاربری بیشتر حوزه‌های دانشگاهی فراهم می‌شود.

دستاوردهای انجام ارزشیابی عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

- نیازآفرینی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی در جهت مسئولیت‌پذیری و اقدام در جهت ساختارسازی ارزشیابی عملکرد بدون فشار و تهدید،
- طراحی و استقرار ساختار عملیاتی ارزشیابی کلان عملکرد در سطوح ستاد و صف وزارت با کمترین هزینه و دیوان سالاری اداری،
- ایجاد فرهنگ ارزشیابی، پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری،
- تدوین سندی معتبر و قابل قبول جهت برنامه‌ریزی توسعه وزارت و حوزه‌های دانشگاهی،
- توافق در مورد مجموعه عوامل و شاخص‌های ارزشیابی کلان عملکرد وزارت و حرکت به سمت استانداردسازی فعالیت‌ها و عملکرد،
- ایجاد فرهنگ کارگروهی و مشارکتی و به تبع آن تعامل بدنه مدیریتی و کارشناسی وزارت،
- گسترش فرهنگ استفاده از ICT در انجام ارزشیابی عملکرد وزارت،
- حرکت به سمت اجتماعی کردن مفهوم ارزشیابی و حساس کردن اذهان عمومی به عملکرد نظام‌های دانشگاهی،

- توجه به مبحث ارزشیابی، اعتبارسنجی و تضمین کیفیت در ارزشیابی عملکرد آموزش عالی برای اولین بار در قالب یک عامل با زیرشاخص‌های مربوطه،
- حاکم کردن تفکر سیستمی و روحیه نقادی در انجام وظایف و مسئولیت‌های محوله،
- فراهم نمودن بسترهای لازم جهت تغییر گرایش از ارزشیابی عملکرد صرف به سمت مدیریت عملکرد و به تبع آن ایجاد بهبود مستمر در امور و فعالیت‌های محوله.

چالش‌های پیش روی استقرار نظام جامع ارزشیابی عملکرد و پیشنهادها برای رفع آنها

۱. ضعف بنیة کارشناسی و نیروی انسانی متخصص در این زمینه در سطوح صف و ستاد

با توجه به اینکه ارزشیابی آموزشی به صورت عام و ارزشیابی عملکرد به صورت خاص یک حوزه تخصصی محسوب می‌شود، طراحی درست و علمی، اجرای اصولی و پیگیری نتایج حاصله و کاربست یافته‌های آن، مستلزم وجود افرادی است که دانش و تجربه لازم در این زمینه را داشته باشند. همین امر باعث شده که به رغم برگزاری دوره‌های آموزشی و نشست‌های تخصصی کماکان در زمینه سه گام اصلی فرایند ارزشیابی عملکرد مسائل و مشکلات خاصی وجود داشته باشد. انتظار می‌رود، کارشناسان این حوزه، دارای مهارت‌های تخصصی، عمومی و ارتباطی باشند. کارشناسان ارزشیابی بایستی علاوه بر حیطه‌های ارتباطی و تخصصی، در حیطه‌های عمومی زیر به عنوان حداقل‌های لازم برخوردار باشند (محمدی ۱۳۸۴): (۱) توان توصیف و تشریح موضوع و زمینه ارزشیابی (۲) مفهوم‌سازی مناسب اهداف و چارچوب برای ارزشیابی، تشخیص و انتخاب سؤال‌های مناسب ارزشیابی، نیازهای اطلاعاتی و منابع اطلاعات (۳) انتخاب ابزارهای جمع آوری و تحلیل اطلاعات (۴) تعیین ارزش موضوع ارزشیابی (۵) انتقال برنامه‌ها و نتایج به صورت اثربخش به مخاطبان (۶) مدیریت ارزشیابی (۷) حفظ و رعایت معیارهای اخلاقی (۸) تنظیم و تعدیل عوامل بیرونی تاثیرگذار بر ارزشیابی (۹) ارزشیابی ارزشیابی (فرا - ارزشیابی).

۲. تفکیک کارکرد ارزشیابی عملکرد از سایر کارکردهای مدیریت دانشگاهی

و آموزش عالی

اصولاً مدیریت آموزش عالی در ساده‌ترین شکل آن، شامل برنامه‌ریزی، سازماندهی، اجرا و ارزشیابی است؛ ضمن اینکه کارکرد ارزشیابی باید بر کارکردهای گوناگون مدیریت همانند برنامه‌ریزی اشراف داشته باشد؛ یعنی نظام ارزشیابی باید به عنوان یک زیر نظام آموزش عالی و دانشگاهی از ابتدای اندیشیدن درباره طرح یا برنامه، طراحی و

استقرار یابد تا بتوان از اجرای صحیح و اصولی سایر کارکردها و میزان تحقق اهداف آنها نیز اطمینان خاص حاصل نمود (بازرگان، ۱۳۷۴).

متأسفانه شکست اکثر برنامه‌ریزی‌ها نیز به دلیل استناد آنها به پیش فرض‌های غلط و نادرست است. ارزشیابی بایستی به عنوان یکی از کارکردهای مدیریت آموزش عالی مورد توجه قرار گیرد و از یافته‌ها و داده‌های آن به عنوان مبانی مدیریت و برنامه‌ریزی استفاده شود.

۳. معیوب بودن چرخه ارزشیابی

همان طوری که پیش‌تر گفته شد، ارزشیابی جامع دارای سه مرحله می‌باشد: طراحی، اجرا، پی‌گیری. در کشورهای جهان سوم و از جمله ایران یک برنامه ارزشیابی که با چالش‌های مختلفی جهت طراحی مواجه می‌شود، به فرض رفع این چالش و حتی اجرای تقریباً درست و اصولی، متأسفانه در مرحله پی‌گیری و کاربست نتایج و پیشنهادهای متوقف می‌شود؛ این ویژگی را می‌توان به کلیه فعالیت‌های ارزشیابی در آموزش عالی با شدت و ضعف نسبی تعمیم داد؛ به عبارت بهتر، وسیله جای هدف را می‌گیرد و هدف از انجام ارزشیابی به تدوین گزارش آن ختم می‌شود؛ از این رو باید ارزیابی عملکرد منجر به نظام پیشنهادها در جهت بهبود امور شود.

۴. تلقی ارزشیابی به عنوان یک وظیفه اداری تا فرایندی در جهت بهبود و تعالی عملکرد

فردی و سازمانی

ارزشیابی عملکرد یک فرایند است؛ یعنی دارای ویژگی‌های تعمق، جامعیت، استمرار، تعامل و کنش و واکنش متقابل است. متأسفانه با توجه به تجارب حاصل از فعالیت‌های حوزه نظارت و بازرسی، روحیه اداری بودن این فرایند راهبردی هنوز بر ارزشیابی حاکم است. در مواردی نیز که به وسیله سازوکارهای لازم از جمله آموزش، این مشکلات رفع می‌شود، انجام یکسری فعالیت‌های موازی توسط حوزه‌های مختلف وزارت، باعث بازگشت این وضعیت و سایه انداختن آن بر فرایند ارزشیابی می‌شود.

بعضاً افراد در فعالیت‌های ارزشیابی، با آمادگی دقیق ذهنی که حاکی از مطالعه قبلی می‌باشد، شرکت نمی‌کنند و فعالیت مذکور اولویت سوم و چهارم آنها محسوب می‌شود و در نتیجه نه تنها فعالیت ارزشیابی از پیشرفت قابل توجهی برخوردار نمی‌گردد، بلکه باعث اتلاف وقت و منابع صرف شده برای ارزشیابی نیز می‌شود؛

۵. عدم هم افزایی و تعامل مستمر فعالیت‌های موازی واحدهای مجری سطوح مختلف ارزشیابی

با توجه به ماهیت، اهداف و ضرورت انجام ارزشیابی و به تبع آن وجود ساختارهای متولی آن در بخش‌ها و واحدهای مختلف درون وزارت و نیز بیرون از آن، لازم و ضروری است که کلیه فعالیت‌های مذکور در جهت تکمیل یکدیگر، طراحی و اجرا شوند؛ که متأسفانه این چنین نیست و در مواردی فعالیت‌هایی که تحت عنوان ارزشیابی و به اشکال و روش‌های مختلفی انجام می‌گیرد بعضاً در تناقض و مقابل هم قرار می‌گیرد و این به دلیل عدم توجه به دانش و تجارب جهانی در این حوزه، نداشتن چشم انداز و تفکر راهبردی به امر ارزشیابی و به تبع آن نداشتن برنامه جامع برای ارزشیابی عملکرد و کیفیت آموزش عالی است.

۶. عدم اشغال ذهنی و درگیری فعال مدیران ارشد سطوح مختلف نظام آموزش عالی در فعالیت ارزشیابی

استقرار یک نظام جامع ارزشیابی مستلزم تعهد مدیران ارشد یک سیستم به امر ارزشیابی عملکرد در جهت تعالی عملکرد فرد و سازمان است. این تعهد و درگیری باید برای کلیه افراد داخل سیستم به صورت ملموس احساس شود و نتایج آن را ببینند، ضمن اینکه توجه به این فعالیت راهبردی بایستی جامع و سیستمی باشد. در مواردی که مدیران ارشد نظام آموزش عالی وارد و درگیر در این فرایند شده‌اند، کلیه ابعاد نظام و سطوح مختلف ارزشیابی با هم مورد توجه قرار نگرفته است و به یک بعد ارزشیابی توجه شده است و این امر باعث رخوت در سایر فعالیت‌های ارزشیابی شده است. ارزشیابی بایستی در سطوح خرد و کلان که دارای اهداف و فرایندهای متمایز و البته تکمیل کننده هم هستند، به صورت توأمان مورد توجه قرار گیرد.

۷. عدم تطابق بین ساختارهای موجود آموزش عالی و ویژگی‌ها، اهداف، فرایندها و رویکردهای علمی فعالیت راهبردی ارزشیابی

هنوز در حوزه‌های ستادی و دانشگاهی، ساختار جامع‌ای که بتواند ضمن انعطاف‌پذیری لازم کلیه فعالیت‌های ارزشیابی را هم جهت نماید، شکل نگرفته است. در حوزه دانشگاهی، به‌رغم تشکیل کمیته ارزشیابی عملکرد در هر دانشگاه، آن چنان که از قراین و شواهد بر می‌آید به صورت کامل، درگیر فرایند ارزشیابی نشده‌اند و عملاً کار به فردی خاص محول شده است؛ هر چند این در مورد کلیه دانشگاه‌ها صدق نمی‌کند، اما در جهت افزایش اثربخشی و کارایی این فعالیت راهبردی، باید کمیته مذکور فعال شود و ضمن تدوین برنامه ارزشیابی عملکرد دانشگاه و برنامه‌ریزی لازم، با پی‌گیری مستمر

این فعالیت (همچون کمیته اجرایی ارزشیابی عملکرد وزارت متبوع) و تشکیل جلسات مستمر به بررسی مسائل و چالش‌های پیش روی مجریان و اهتمام در رفع آنها و نیز اجرای درست و فراهم ساختن زمینه کاربست نتایج به عنوان مبنا و پایه برنامه‌ریزی توسعه دانشگاهی پردازند؛ ضمن اینکه در سطوح وزارت (ستاد و دانشگاهی) کلیه گزارش‌دهی مدیران ارشد مستند و برآمده از نتایج ارزشیابی‌ها باشد. موانع مذکور، همراه با تغییر و تحول در حوزه انتخاب و انتصاب مدیران - با توجه به نهادینه نشدن فعالیت ارزشیابی و عدم تفکیک مدیریت حرفه‌ای از مدیریت سیاسی - باعث ناکارآمدی ارزشیابی در آموزش عالی شده است.

در جهت حل این مسائل و استقرار نظام جامع ارزشیابی عملکرد در وزارت متبوع، لازم است که اقدام‌های زیر انجام گیرد:

■ چشم انداز بلند مدت و تفکر راهبردی به امر ارزشیابی و تدوین برنامه جامع

وزارت در حوزه ارزشیابی آموزش عالی؛

■ توجه به فرهنگ کیفیت و ارزشیابی در آموزش عالی و تلاش در جهت نهادینه شدن آن در بطن کلیه فعالیت‌ها؛ به عبارت بهتر تلاش برای یکپارچگی رویه‌های درونی ارزشیابی در فرهنگ سازمانی و نظام‌های مدیریت مؤسسات و ستاد وزارت به طوری که بتوان گفت اعضای آن یک مجموعه مرکزی مشترک از ارزش‌ها و رویه‌های کیفیت و ارزشیابی علمی و حرفه‌ای دارا هستند؛

■ ایجاد فضای حمایتی توسط مدیران ارشد وزارت در سطوح ستاد و صف برای فعالیت‌های ارزشیابی علمی و مشارکتی؛

■ تصریح اهداف و انتظارات فعالیت‌های ارزشیابی و مخاطبان درونی و بیرونی آن و نیازهایی که بایستی به وسیله ارزشیابی به آنها پاسخ داده شود.

■ تربیت افراد متخصص در حوزه ارزشیابی آموزشی و در صورت امکان ایجاد یک دوره تحصیلات تکمیلی در این حوزه؛

■ تأکید بر ساختارسازی و مسئولیت‌پذیری دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی در امر ارزشیابی عملکرد، بهبود و تعالی آن؛

■ فراهم آوردن زمینه استفاده و کاربست نتایج ارزشیابی و مبتنی ساختن هرگونه برنامه‌ریزی بر اساس نتایج ارزشیابی‌ها و اتصال کارکرد ارزشیابی به سایر کارکردهای مدیریت دانشگاهی و آموزش عالی؛

■ دیدگاه فرایندی به ارزشیابی و نه فعالیت اداری و رفع تکلیف؛ از این رو ضرورت دارد که ساختار سازمانی مناسب و منابع انسانی متخصص برای مدیریت آن متناسب با دانش و تجربه جهانی و ایرانی فراهم شود؛

■ دیدگاه جامع و رویکرد سیستمی به فعالیت‌های ارزشیابی و بنابراین، پوشش و مدیریت کلیه فعالیت‌هایی که تحت عنوان ارزشیابی انجام می‌شوند (البته در سطوح فرابخشی) به صورت توأمان در جهت هم‌افزایی فعالیت‌های مذکور و جلوگیری از پراکنده و موازی کاری؛

■ توجه به ارزشیابی و اشتغال ذهنی مدیران ارشد به آن به عنوان یک فعالیت راهبردی تأثیرگذار بر روند حرکت و توسعه وزارت متبوع؛ هرچند این فعالیت از سال ۱۳۸۵ با چنین رویکردی دنبال شده است اما اهتمام و درگیری جدی کلیه مدیران سطوح مختلف ستادی و خصوصاً دانشگاهی را می‌طلبد؛

در خاتمه، از توجه و اهتمام خاص مقام محترم وزارت، آقای دکتر زاهدی، دکتر پورعباس، معاون محترم وزیر و رئیس سازمان سنجش آموزش کشور و دکتر معماریانی، رئیس محترم مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی و همچنین اعضای محترم کمیته اجرایی ارزشیابی عملکرد وزارت، آقایان: دکتر رستمی، دکتر ایمانی، دکتر نوروززاده، دکتر محمدی‌اقدم، دکتر پرند، مهندس حمزه‌لویی، مهندس مختاری، دکتر پورمه‌دیان، دکتر دلیلی، صفری، دکتر عامری، عباسی، فتحی، نقیعی، محمدی و خانم‌ها: خالقی‌مقدم، مجیب و نیز معاون محترم طرح و توسعه و سرپرست محترم دفتر بهره‌وری و تحول اداری این معاونت و اعضای محترم دبیرخانه ارزشیابی عملکرد، خانم‌ها: مختاریان، شریعتی، کرم‌زاده، اسدی و معینی قدردانی می‌شود. امید می‌رود فعالیت مذکور، زمینه‌های لازم جهت هم‌افزایی فعالیت‌های ارزشیابی در آموزش عالی، ساختارسازی متناسب با وضعیت و شرایط موجود آموزش عالی و تغییر و تحولات موجود در حوزه تخصصی ارزشیابی آموزشی و در نهایت، استقرار نظام جامع تضمین کیفیت در آموزش عالی را فراهم آورد.

منابع

- بازرگان، عباس (۱۳۷۴). ارزیابی درونی دانشگاهی و کاربرد آن در بهبود مستمر کیفیت آموزش عالی. *فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی*، شماره ۳۴ و ۵: ۲۲-۱.
- دبیرخانه ارزیابی عملکرد (۱۳۸۶). گزارش ارزشیابی کلان عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۸۵، تهران: سازمان سنجش آموزش کشور
- سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور (۱۳۸۱). *آیین نامه ارزیابی عملکرد دستگاه های اجرایی*..
- گروه ارزشیابی آموزشی (۱۳۸۵). *گزارش ارزشیابی کلان عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری* براساس شاخص های اختصاصی طی سالهای ۸۳-۱۳۸۰، تهران: سازمان سنجش آموزش کشور.
- گروه ارزشیابی آموزشی، دبیرخانه ارزیابی عملکرد (۱۳۸۶). *گزارش ارزشیابی کلان عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در سال ۱۳۸۴*، تهران: سازمان سنجش آموزش کشور.
- محمدی، رضا و همکاران (۱۳۸۶). طراحی و استقرار نظام ارزشیابی کلان عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری. *فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی*. شماره ۴۶، سال سیزدهم: ۹۱-۱۲۴.
- محمدی، رضا و همکاران (۱۳۸۶). *ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی: مفاهیم، اصول، روش ها و معیارها*. تهران: انتشارات سازمان سنجش آموزش کشور.
- محمدی، رضا (۱۳۸۴). *راهنمای عملی ارزشیابی درونی در نظام آموزش عالی ایران: تجارب ملی و بین المللی*، تهران: انتشارات سازمان سنجش آموزش کشور.
- معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی، (۱۳۸۴). *اصلاح نظام های مدیریتی*. تهران: انتشارات مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی.
- Izadi, M (1996). Quality in Higher Education. *Journal of Industrial Teacher Education*: vol33. No 2.
- Miller B.A. (2007). *Assessing Organizational Performance in Higher Education*. Published by: Jossey- Bass.